

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE "GEORGE BARIȚIU" CLUJ-NAPOCA

**MAREA UNIRE DE LA 1 DECEMBRIE 1918 ȘI ROMÂNII DIN
SUD-ESTUL TRANSILVANIEI**

Teză de doctorat

Rezumat

Îndrumător științific

CȘ I dr. Gelu Neamțu

CȘ I dr. Dumitru Suci

Drd. Marius Banciu

2019

Cuvinte cheie: *Unire, 1 Decembrie 1918, români, comitate, Ciuc, Odorhei, Treiscaune, Alba Iulia, Biserică, Școală, delegați.*

Cercetarea istorică asupra implicării românilor din fostele scaune secuiești, respectiv din fostele comitate/județe Ciuc, Odorhei și Treiscaune, azi județele Covasna și Harghita, în procesul pregătirii, realizării și consolidării Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 relevă un important demers al unor comunități și personalități din zonă la făurirea acestui mare act istoric, faptul că deși numeric minoritari în unitățile administrativ-teritoriale amintite, românii nu erau străini de interesele mari ale națiunii lor. Aveau în frunte pe liderii lor recunoscuți – preoții, învățătorii, profesorii și fruntașii din cadrul Asociațiunii ASTRA și, după 1918 – pe cei din toate asociațiile și fundațiile culturale, profesionale și civice românești, precum și din redacțiile publicațiilor care apăreau în limba română.

Motivația care a stat la baza alegerii temei *Marea Unire de la 1 decembrie 1918 și românii din sud-estul Transilvaniei* se bazează pe următoarele aspecte: în primul rând pe faptul că această perioadă istorică, pentru sud-estul Transilvaniei - zonă care se diferențiază prin anumite particularități privind structura etnică a populației, printr-o presiune și mai puternică a maghiarizării, temă care a fost mai puțin abordată în istoriografia românească - practic nu există nicio lucrare distinctă care să abordeze problema participării românilor din unitățile administrativ-teritoriale sus-amintite la înfăptuirea Marii Uniri. Prin întreg conținutul și mesajul său, lucrarea își propune să elucideze un demers istoric de importanță capitală pentru istoria românească a zonei și constituie totodată și un răspuns documentat la actualele proiecte autonomiste și separatiste maghiare prezente în spațiul public românesc și care urmăresc obținerea autonomiei teritoriale pe criteriu etnic al acestui spațiu binecuvântat din inima României, folosind argumente istorice adeseori trunchiate și tendențioase .

Pentru realizarea lucrării au fost consultate principalele lucrări din istoriografia română, maghiară și străină, a unor surse din arhive locale, regionale și naționale, fiind prezentate și polemici istoriografice referitoare la tema abordată. Reiese astfel din cercetările întreprinse că românii din acest areal au fost alături de românii din Transilvania și din celelalte provincii istorice românești la pregătirea, înfăptuirea și consolidarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Pe liderii lor recunoscuți: gazetari, directori de opinie, medici, scriitori, publiciști, juriști, preoți, învățători, profesori și pe alți fruntași ai lor, inclusiv pe ierarhii și protopopii Bisericii Ortodoxe și cei ai Bisericii Greco - Catolice Unite cu Roma, îi găsim ocupând locuri de frunte în rândul făuritorilor idealului național.

În capitolul I, dedicat istoriografiei temei și sursele de cercetare, după prezentarea istoriografiei române, maghiare și străine și a surselor arhivistice, am prezentat câteva polemici istoriografice, dintre istoriografia română și cea maghiară privind locul, rolul și ponderea românilor în evoluția istorică a zonei. Aceasta, cu atât mai mult, cu cât în ultimii 30 de ani au apărut numeroase lucrări referitoare la sud-estul Transilvaniei din perspectiva istoriografiei maghiare, redactate în spiritul cunoscutelor teze referitoare la contestarea realităților istorice românești.

Capitolul II din lucrare abordează problematica comunităților românești din sud-estul Transilvaniei în preajma Marii Uniri. La început, pe baza surselor arhivistice, se apreciază faptul că, la toate marile evenimente și proiecte identitare românești din viața publică a Transilvaniei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX, premergătoare Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, au participat și reprezentanții românilor din comitatele Ciuc, Odorhei și Treiscaune. Astfel, sursele documentare îi menționează la Revoluția de la 1848/1849 (protopopii Petru Pop, Ioan Moga, Aron Boieriu), la mișcarea memorandistă (juriștii Ioan Bucur, Patriciu Barbu, Gheorghe Pop, Alexe Onițiu), în conducerea Asociațiunii ASTRA (protopopii Ioan Petric, Ioan Teculescu – viitorul episcop Justinian Teculescu, Vasile Urzică) și a Societății Studenților Români „Petru Maior” din Budapesta (Emilian Antal, Miron Crețu), la înființarea Muzeului Asociațiunii ASTRA (Elie Miron Cristea și Octavian Codru Tăslăuanu), la redacția principalelor reviste românești din Transilvania, tipărite la Sibiu, Brașov, Blaj, Arad, Pesta (Ghiță Popp, Octavian Codru Tăslăuanu, Virgil Cioflec ș.a.), unii erau autori de manuale școlare (Gheorghe Zaharia, Constantin Dimian și Nicolae Bogdan), colaboratori la redactarea celor trei volume ale *Enciclopediei Române* (1900-1904) – protopopul Elie Câmpeanu etc. Reprezentanți ai românilor din actualele județe Covasna și Harghita au participat inclusiv și la evenimentele care au condus la unirea Basarabiei cu Țara mamă, din martie 1918.

După începerea Primului Război Mondial, numeroși tineri români din comitatele Ciuc, Odorhei și Treiscaune au trecut granița în România, prin așa numita „Vamă a Cucului” și s-au înrolat voluntari în Armata Română. Deosebit de meritorie este și contribuția unor intelectuali din sud-estul Transilvaniei, din rândul cărora menționăm pe scriitorul și publicistul Octavian Codru Tăslăuanu și pe medicul Pompiliu Nistor, la înființarea și activitatea Corpului Voluntarilor Ardeleni și Bucovineni militanți pentru Marea Unire, format din militari români ardeleni și bucovineni refugiați din armata Austro – Ungară.

În preajma anului 1918 (la recensământul din 1910), cei 28.830 de români (ortodocși și greco-catolici) din comitatul Treiscaune, reprezentând 18,58% din totalul populației comitatului, de 151.338 locuitori, locuiau în 52 de localități în comunități mai mari de 100 de membri și în 38 de localități în comunități mici și foarte mici, de sub 100 de membri. În aceeași perioadă, cei 21.961 de români din comitatele Ciuc și Odorhei locuiau în 29 de localități în comunități mai mari de 100 de membri și în 27 de localități în comunități mici și foarte mici, de sub 100 de membri.

Din perspectiva conviețuirii interetnice și a posibilităților de păstrare și afirmare a identității etnice românești, există o mare diferență între localitățile monoetnice și cele etnic mixte. Dacă în localitățile monoetnice românești, situate în vecinătatea cu Regatul României, posibilitățile de menținere și afirmare a identității naționale erau mult mai favorabile, în satele etnic mixte, mai ales, în cele cu un număr redus de etnici români, procesul de maghiarizare s-a desfășurat într-un ritm rapid, iar consecințele sunt cunoscute.

Punctele tari ale comunității românești din comitatul Treiscaune, ca de altfel și din comitatele Ciuc și Odorhei, în anul 1918 erau: o rată a natalității populației peste media pe cele trei comitate; o bună organizare comunitară, în jurul bisericii; prezența în mentalul colectiv românesc din Transilvania și din „Regat” a pericolului pierderii identității naționale, primirea unor donații și ajutoare, pentru sprijinirea bisericilor și a școlilor confesionale, din întreg spațiul românesc, menținerea unor strânse legături cu românii de peste Carpați, un rol important avându-l în acest sens mocanii (bârsanii) din Curbura interioară a Carpaților, numiți de cronicarii vremii „antemergătorii Unirii”.

Puncte slabe erau: mediul ostil pentru viața lor națională, socială și culturală datorat politicii de maghiarizare coordonată de statul ungar; starea economică precară (deținerea unor proprietăți funciare reduse, numărul mic de întreprinzători și meseriași români); accesul limitat la conducerea treburilor publice; numeroase discriminări pe baze etnice; slaba rezistență în fața presiunilor de maghiarizare etc.

Bisericile (ortodoxă și greco-catolică) au fost principalele instituții identitare în jurul cărora s-a desfășurat întreaga viață spirituală, culturală, socială și comunitară a românilor trăitori în mediul multiethnic și pluriconfesional din zonă. În anul 1918, în comunitățile românești din Treiscaune existau 47 de biserici, din care 37 ortodoxe și 14 școli confesionale cu predare în limba română (față de cele 36 școli existente la mijlocul secolului al XIX-a (25 ortodoxe și 10 greco-catolice).

În asigurarea funcționării parohiilor ortodoxe și greco-catolice și a școlilor confesionale în limba română, întreținute de către aceste instituții, un rol deosebit de

important l-au avut mitropoliile de la Sibiu și Blaj, precum și sprijinul acordat de puternicul centru cultural românesc al Brașovului, situat în vecinătatea fostelor scaune secuiești.

De subliniat faptul că până la Marea Unire, statul austro-ungar nu a finanțat nicio școală de stat cu predare în limba română. Toate școlile românești, care au funcționat până în anul 1918 au fost școli confesionale, susținute de parohiile ortodoxe și greco-catolice din zonă.

De precizat faptul că elevii români din fostele județe Ciuc și Odorhei, după absolvirea școlii primare, frecventau, de regulă, cursurile gimnaziale, liceale și superioare ale școlilor din Năsăud și Blaj, iar cei din Trei Scaune urmau, tot astfel, „școlile mari românești” de la Brașov, în mod deosebit liceul ortodox întemeiat de Andrei Șaguna, al cărui faimă a făcut să fie supranumit „*Ierusalim al românilor*”.

Din rândul dascălilor de la școlile confesionale românești din zonă s-au ridicat și intelectuali valoroși, unii devenind autori de manuale școlare. Astfel au apărut la Brașov următoarele volume publicate de învățători români din fostul județ Treiscaune: *Carte de citire pentru școlile populare românești* de Gheorghe Zaharia, învățător din Întorsura Buzăului, în 1893; *Stupăritul întocmit cu deosebire pentru popor, pentru începători și pentru toți iubitorii de acest ram al economiei* de Constantin Dimian, preot din Brețcu, Tipografia Alexei, 1887; *Târna Populară. Pregătită și descrisă de Constantin Dimian, preot greco-ortodox în Brețcu*, aceeași tipografie, 1889; *Gramatica limbii române și Manual de limbă maghiară*, pentru clasele I, II, III și IV (practic patru manuale distincte), de Nicolae Bogdan (la sfârșitul sec. al XIX-lea). În București, la Tipografia Speranța, în 1906 apărea lucrarea *Împrejurările în care au luat început literatura bisericască în limba română*, teză de licență de Constantin Dimian.

Alături de biserică și școală, o contribuție deosebită la păstrarea și afirmarea identității românilor din comitatul Treiscaune la avut Asociațiunea ASTRA, născută din solidaritate națională și fiind datorită solidarității tuturor românilor.

Capitolul III prezintă pe larg participarea românilor din actualele județe Covasna și Harghita la Marea Unire, începând cu contextul național și internațional al pregătirii Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, cu înființarea și activitatea Consiliilor Naționale și a gărzilor românești în județele Treiscaune, Ciuc și Odorhei, continuând cu alegerea delegaților (*deputaților*) la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și apoi cu ecouri ale desfășurării acestei Mari Adunări Naționale.

Deși reprezentau aproape 20% din populația totală a comitatului Treiscaune, românii nu aveau până la Marea Unire niciun monument de for public și nicio denumire de instituție

sau stradă în limba română. Limba maternă românească nu putea fi folosită în viața publică a comitatului.

Pe acest fundament, chiar dacă majoritatea comunităților românești din comitatele Ciuc, Odorhei și Treiscaune, mai ales cele din localitățile etnic mixte, erau mult slăbite, ca urmare a înăspriirii procesului de maghiarizare, devenit politică de stat după instaurarea dualismului austro-ungar din anul 1867, a avut loc participarea reprezentanților acestor comunități românești la înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. După publicarea la 8/20 noiembrie 1918 a Apelului de convocare a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, populația românească din cele trei comitate și-a ales, în cadrul unor adunări populare, desfășurate într-o atmosferă de entuziasm, delegații ce urmau să o reprezinte la Alba Iulia, și s-au constituit Consiliile naționale comunale, organe reprezentative ale comunităților românești din fiecare localitate, cărora s-au alăturat Gărzile naționale românești.

În ziua de 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia au fost prezenți, în sala cercului militar din Cetate, 35 de delegați care reprezentau cercurile electorale din comitatele Ciuc, Odorhei și Treiscaune, la care s-au adăugat 13 reprezentanți ai episcopilor românești, ai societăților culturale, ai institutelor de învățământ superior și școlilor medii, ai reuniunilor învățătoresți, ai reuniunilor de meseriași și femei, delegații Partidului Social-Democrat Român, ai gărzilor naționale și ai societăților studențești.

Reflectând structura socio-profesională a populației românești din cele trei comitate Ciuc, Odorhei și Treiscaune, după profesiile pe care le îndeplineau cei 48 de delegați împuterniciți să reprezinte populația românească la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia, se grupează astfel: preoți - 6, învățători - 4, juriști - 3, funcționari - 3, comercianți - 3, țărani fruntași - 29 (epitropi de biserică, mici meseriași etc). După Marea Unire toți acești reprezentanți ai comunităților românești din cele trei județe, s-au bucurat de respectul și prețuirea celor pe care i-au reprezentat și a administrației publice centrale și locale.

Românii din comitatele Ciuc, Odorhei și Treiscaune au avut reprezentanți în Marele Sfat Național - organul provizoriu al puterii de stat din Transilvania până la unirea administrativă definitivă cu România, Sfat ales de Adunarea de la Alba Iulia, în ședința sa din 2 decembrie 1918, și aveau reprezentanți și în Consiliul Dirigent al Transilvaniei.

De remarcat faptul că la 1 Decembrie 1918, cei doi protopopi români de Alba Iulia, care au coordonat întreaga activitate a Comitetului de organizare a Marii Adunări Naționale, erau originari din comitatul Treiscaune și din comitatul Ciuc, respectiv protopopul ortodox Ioan Teculescu din Covasna, viitorul episcop al Armatei Române, cu numele de Justinian Teculescu și protopopul greco-catolic Vasile Urzică din Subcetate.

În capitolul IV sunt prezentate crâmpeie biografice ale participanților români din fostele județe Treiscaune, Ciuc și Odorhei la pregătirea, înfăptuirea și desăvârșirea Marii Uniri, începând cu ierarhi ai Bisericii Ortodoxe și Greco-catolică (patriarhul Miron Cristea, mitropoliții Nicolae Colan și Alexandru Nicolescu, episcopii Justinian Teculescu, Veniamin Nistor, Emilian Antal, continuând cu publiciști: Ghiță Popp, Octavian Codru Tăslăuanu, Romulus Cioflec, Nicolae Bogdan și finalizând cu medicii: Petru Muscă, Pompiliu Nistor, Tit Liviu Tilea.

Capitolul V prezintă aspecte ale integrării județelor Ciuc, Odorhei și Treiscaune în realitatea politică, economică, socială și culturală a României Mari. Cronologic, sintetic și documentat sunt prezentate premisele integrării județelor Covasna și Harghita în România întregită, integrarea județelor Ciuc, Odorhei și Treiscaune în perioada Consiliului Dirigent, aspecte ale implementării legislației României întregite în sud-estul Transilvaniei. După prezentarea noii configurații administrative a județelor Ciuc, Odorhei și Treiscaune de după adoptarea Legii de Unificare Administrativă, sunt abordate probleme ale vieții politice-primele alegeri în județele Ciuc, Odorhei și Treiscane, înființarea Partidului Maghiar, aspecte ale vieții spiritual-bisericești a românilor din sud-estul Transilvaniei după Unire, ale învățământului în limba română din sud-estul Transilvaniei după Marea Unire, ale vieții culturale a românilor din județele Covasna și Harghita după Marea Unire, și în acest context, ale activității despărțămintelor ASTREI din fostele județe Ciuc, Odorhei și Treiscaune. Este prezentată, succint, presa românească din cele trei județe după Marea Unire, organizarea societății civile în județele Covasna și Harghita din această perioadă, instituții identitare ale populației maghiare din județele Ciuc, Odorhei și Treiscaune, aspecte ale vieții economice și sociale din cele trei județe. În final, este prezentat discutabilul proiect interbelic de reromânizare a românilor secuizați și unele dificultăți de integrare a populației maghiare și acțiuni iredentiste după Marea Unire.

După înfăptuirea Marii Uniri și recunoașterea internațională a acesteia a urmat perioada consolidării Unirii, trecerea la unificarea legislativă, administrativă, instituțională, economică, socială și culturală, respectiv integrarea Transilvaniei și a celorlalte provincii istorice românești unite cu țara mamă în administrația unitară a statului român. Pentru românii din județele Ciuc, Odorhei și Treiscaune, Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a constituit o adevărată renaștere națională pe plan economic, politic și social, spiritual și cultural. Unirea a însemnat și crearea instituțiilor de drept ale statului român: prefecturi, plăși, primării, revizorate școlare, tribunale, instituții sanitare, judecătoria, poliție, jandarmerie, unități militare etc., care au înlesnit și locuitorilor români din această parte de țară, alături și

împreună cu concetățenii maghiari și cei de alte etnii, accesul la o viață liberă, demnă și democratică. Între anii 1919 -1940 a avut loc o amplă acțiune de renaștere a vieții naționale românești și de readucere la normalitate a condiției de român pe aceste meleaguri, unde timp de secole statutul acestuia a fost acela de „tolerat” în propria țară.

Dacă până în 1918 comunitățile românești din orașele județelor Ciuc, Odorhei și Treiscaune erau reduse numeric, în perioada interbelică în aceste orașe s-a structurat o viață românească, formată cu precădere din funcționari și intelectuali cu roluri importante în viața publică a comunităților. După 1918 s-a produs o schimbare și în mentalul colectiv al românilor, în special în rândul țărănimii.

Acțiunile de consolidare a Marii Uniri, în profil teritorial local, au fost gestionate de prefecturile din județele Ciuc, Odorhei și Treiscaune, instituții conduse, în perioada interbelică, de oameni politici, dar, în același timp, majoritatea buni profesioniști și apărători ai valorilor naționale românești. Legislația interbelică a permis alegerea în funcția de primar, sau numirea în cea de „președinte al Comisiei interimare”, în „comunele urbane și rurale”, inclusiv în fruntea orașelor de reședință ale celor trei județe, a unor personalități românești cunoscute pentru implicarea lor benefică în viața publică locală.

Trebuie să spunem că, după Marea Unire, Statul român a creat condițiile materiale necesare însușirii limbii române de către maghiari. S-au emis acte legislative în privința aceasta, cei vizați urmând să aibă numai de câștigat, dacă și-ar fi însușit cele propuse de români, scopul acestora fiind integrarea cât mai armonioasă în realitățile economice, sociale, politice și culturale ale României Mari. Cu toate acestea, unii lideri maghiari au influențat pe conaționali spre cultivarea sentimentului naționalist șovin.

Suflul nou de viață românească a fost susținut prin întărirea bisericii românești, prin promovarea învățământului în limba română, prin afirmarea culturii naționale și stimularea presei românești. Acest complex de acțiuni făcea parte dintr-o strategie economică, socială și culturală de perspectivă, ce se bucura de susținerea și sprijinul întregii țări. Un efect benefic asupra vieții economice, sociale și culturale a comunităților românești l-au avut și împrumutările cu suprafețe agricole și silvice a locuitorilor și a principalelor instituții: biserici, școli, cămine culturale, înființarea băncilor populare, asociațiilor profesionale, măsurile de sprijinire a capitalului românesc și cele de acordare a unor sporuri sociale salariale învățătorilor și profesorilor români din zonă.

În condițiile istorice cunoscute, cu sprijinul Arhiepiscopiiilor din Sibiu și Blaj, al românilor din întreaga țară și al unei administrații românești locale foarte apropiată și implicată direct în viața bisericească, culturală și națională, protopopii ortodocși, alături de cei

greco-catolici, au reușit în doar 20 ani să scrie o frumoasă pagină din istoria bisericilor și comunităților românești din zonă. În acești ani s-au reînființat 41 de parohii, s-au construit 51 de biserici și capele și 54 de case parohiale.

Învățământul românesc din județele Ciuc, Odorhei și Treiscaune a cunoscut o reală înflorire în anii de după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 și până în septembrie 1940. Pe lângă școlile primare de stat (unele bilingve) s-au înființat licee și școli normale românești în principalele orașe din zonă. După reactivarea despărțămintelor centrale județene ASTRA Treiscaune, Ciuc și Odorhei, în întreaga perioadă interbelică asistăm la o adevărată renaștere națională. Asociațiunea a înființat „biblioteci populare”, a organizat conferințe și prelegeri, școli țărănești, cursuri de alfabetizare, coruri sătești, echipe de teatru, șezători literare, expoziții etnografice și alte activități artistice și sportive. În toată această perioadă, s-a dovedit faptul că reînvierea Astei în această zonă supusă deznaționalizării a dus la păstrarea identității naționale și îmbogățirea vieții spirituale a românilor.

În capitolul dedicat integrării județelor Ciuc, Odorhei și Treiscaune în realitatea politică, economică, socială și culturală a României Mari, pe baza surselor documentare edite și inedite au fost abordate aspecte referitoare la: viața spiritual-bisericască a românilor din sud - estul Transilvaniei, învățământul în limba română, viața culturală, aspecte din activitatea Despărțămintelor ASTRA, presa în limba română din zonă, organizarea societății civile, activitatea instituțiilor identitare ale populației maghiare, aspecte ale vieții economice și sociale, proiectul interbelic discutabil de reromânizare a românilor secuizați, istoriografia maghiară despre realitățile politice, economice și sociale din sud-estul Transilvaniei în perioada interbelică, înființarea Partidului Maghiar, acțiuni revizioniste maghiare după Marea Unire și în final, câteva reverberații și valorizări actuale ale Marii Uniri în județele din sud-estul Transilvaniei.

Cele douăzeci de publicații în limba română tipărite în perioada interbelică se remarcă prin abordarea frontală și demnă a celor mai presante probleme cu care se confruntau comunitățile românești din fostele județe Ciuc, Odorhei și Treiscaune: întărirea administrației românești și integrarea zonei în realitățile socio-economice, culturale, politice și administrative ale României Mari, consolidarea bisericii strămoșești, sprijinirea învățământului în limba română, revitalizarea tradițiilor românești, aducerea la matcă a românilor maghiarizați etc.

De remarcat faptul că, în majoritatea acestor publicații nu activau publiciști profesioniști, majoritatea dintre ele au avut apariții de scurtă durată, din coloanele lor nu

lipseau abordările politicianiste și nici rivalitățile locale, aspecte care nu diminuează valoarea lor documentară pentru istoria românilor din cele trei județe.

Pentru românii din cele trei județe, inclusiv pentru cei maghiarizați, eliberarea de sub jugul de fier al oprimării lor de către Ungaria dualistă a fost un prilej de mare bucurie și de avânt național. Treptat, lucrurile și-au reluat cursul lor firesc, pe toate planurile vieții: social-economice, administrative, educaționale, culturale și politice în 1919. S-a instalat prefect român; a avut loc constituirea primăriilor comunale; s-au stabilit denumirile oficiale românești ale localităților. Interesantă este și grija permanentă a statului privind comportarea oficialilor în exercițiul funcției lor, pentru a demonstra devotament, tact și bunăvoință, altruism și toleranță, pentru ridicarea nivelului administrației, pentru ca funcționarii să fie „cinstiți, drepti și bazați pe lege”.

Un rol important în viața urbei interbelice l-a avut și Armata, care avea, în fiecare județ o garnizoană și în Sfântu Gheorghe o Școală de Aplicație a Infanteriei. Armata s-a implicat în sprijinirea învățământului, a culturii și bisericii românești din oraș. În planul sistematizării și dezvoltării orașului, în perioada interbelică sunt semnalate unele aspecte notabile privind ridicarea unor edificii importante, introducerea și extinderea canalizării și electrificării, modernizarea străzilor și a parcurilor etc. Continuând tradiția vechilor bresle meșteșugărești, o dezvoltare deosebită a cunoscut rețeaua de ateliere meșteșugărești, de servicii și comerț. În anul 1936, peste 160 de asemenea unități erau membre ale Camerei de Comerț Brașov. Desigur că una dintre cele mai mari realizări ale statului român din perioada interbelică a fost Reforma agrară. La 30 iulie 1921 este adoptată *Legea pentru definitivarea reformei agrare în Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, de care au beneficiat, atât locuitorii români, cât și cei maghiari, secui, sași și de altă etnie. Aspecte ale preocupării statului român interbelic pentru sănătatea populației reies din documentele privind activitatea instituțiilor de specialitate din zonă.

Nu lipsesc în perioada interbelică și o serie de greutăți cauzate de integrarea dificilă a funcționarilor de stat și a personalului didactic în comunitățile locale, de influența negativă a politicianismului vremii, de barierele lingvistice care îngreunau comunicarea cotidiană, și de anumite evenimente naturale nedorite. Situația privilegiată de care au beneficiat maghiarii/secuii din anii de până la 1 Decembrie 1918 s-a continuat și în perioada interbelică, în anii democrației României Mari, în plan economic mai cu seamă, rămânând însă pentru ei „trauma” despărțirii de un stat artificial creat, peste voința românilor majoritari din țară – Ungaria dualistă. Încă din 1919 se semnalau fenomene de nerespectare a limbii oficiale de stat, limba română, apoi manifestări cu caracter iredentist, cunoscute de brigăzile de

Siguranță, dar oficialitățile vremii dispuneau măsuri împotriva acestor fenomene, pentru întărirea vieții de stat.

Una dintre cele mai întunecate perioade din istoria județelor Ciuc, Odorhei și Treiscaune a fost cea din timpul Dictatului de la Viena, din 1940-1944. La 31 august 1940 s-a semnat la Viena cedarea părții de nord a Transilvaniei către Ungaria. Perioada ocupației ungare în Sfântu Gheorghe rămâne pentru istorie drept o întoarcere de la civilizație în perioada cruzimilor Evului Mediu. Toată propaganda ungară iredentistă din perioada interbelică se reflectă în aceste atrocități și demonstrează că încercarea de reîntoarcere a istoriei la situația așa-zisei „Ungariei Mari”, artificiale, a fost și este sortită eșecului.

Acum la 100 de ani de la Marea Unire, principalele puncte tari ale comunităților românești din județele Covasna și Harghita sunt: o populație cu o bună pregătire școlară și profesională; un important număr de specialiști în unitățile de învățământ și cultură, precum și în domeniul justiției, în unitățile de ordine publică și cele militare și în instituțiile deconcentrate ale statului, în teritoriu; existența Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei, a Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni, Teatrului Andrei Mureșanu, Centrului Cultural Toplița, Centrului Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” și a Centrului European de Studii Covasna-Harghita, care funcționează sub egida Academiei Române; un număr de ONG-uri active în viața publică, care implementează proiecte culturale, sociale și civice; un imens capital de solidaritate afectivă, din parte românilor din țară și străinătate, care trebuie transformat în manifestări pragmatice; activitatea editurilor „Eurocarpatica”, „Grai Românesc” și „Angvstia”, a mass-media în limba română și a bloggerilor.

Puncte slabe ale vieții actuale a comunității românești din cele două județe, sunt: scăderea sporului natural și creșterea sporului migratoriu; plecarea în masă a tinerilor din județ, în lipsa oricărei perspective de realizare profesională și umană; lipsa liderilor politici și civici care să asigure viziune și consecvență în activitatea comunităților locale românești, coerență și eficiență în relația cu factorii de decizie locală și guvernamentală; eșecul demersurilor întreprinse de partidele politice și de societatea civilă românească locală, referitoare la elaborarea unei strategii de dezvoltare economică și socială a zonei Arcului Intracarpatic, în scopul asigurării unei conviețuiri interetnice armonioase, într-un mediu multiethnic și pluriconfesional și nu într-o enclavă etnică; slaba organizare comunitară în zona neguvernamentală și combativitatea scăzută în promovarea intereselor comunitare prin proiecte culturale de dezvoltare locală; susținerea insuficientă, prin efort comunitar, a instituțiilor culturale care promovează cultura și valorile românești; colaborarea deficitară între persoane și instituții, la nivel comunitar; participarea insuficientă a tineretului la

activitatea de apărare și promovare a intereselor comunitare și culturale și la manifestările dedicate cunoașterii istoriei locale ș.a.

În anul 2018, la o sută de ani de la Marea Unire, în multe localități etnic mixte din județele Covasna și Harghita, românii nu se „sint acasă”, iar tinerii părăsesc meleagurile natale. Proiectul autonomiei teritoriale pe criteriu etnic a „ținutului secuiesc” nu poate constitui o soluție acceptabilă, nici pentru românii și nici pentru maghiarii din județ, nefiind agreat de Uniunea Europeană. Până acum, instituțiile abilitate ale statului român nu au analizat temeinic consecințele, pe termen mediu și lung, ale obținerii dublei cetățenii de către concetățenii maghiari, a circulației libere a proprietăților funciare și nu numai, a investițiilor strategice realizate de statul ungar în zonă și a lipsei unor asemenea investiții din partea statului român. Clasa politică românească și toți factorii responsabili de viitorul românesc trebuie să conștientizeze faptul că problema românilor din județele Covasna și Harghita nu este doar problema acestora, ea este problema tuturor românilor. Așa cum spunea părintele protopop Aurel Nistor, la începutul secolului XX : „Problema românească din secuime nu e numai de interes local, ea ar trebui să fie o problemă de stat, una și aceeași pentru orice cârmuire din fruntea țării. Ca să ajungă problemă de stat trebuie mai întâi cunoscută și încă în toate laturile. Problema românismului din secuime e o problemă grea și complicată, care pretinde multă trudă, zbucium și spirit de jertfă. Rezolvarea ei cere conlucrarea armonică a mai mulți factori, dusă după un plan de luptă bine stabilit în toate amănunțele lui și executat cu tenacitate și consecvență.”

Problematika specifică a românilor și maghiarilor din Arcul Intracarpatic trebuie să constituie o prioritate a statului român, care printr-o strategie adecvată de dezvoltare economică și socială a acestei binecuvântate zone din inima României, să asigure dăinuirea identitară a tuturor locuitorilor, într-un mediu multiethnic și pluriconfesional armonios și nu într-o enclavă etnică, organizată după legislația medievală.